

Каленська А.В.

*кандидат історичних наук, викладач,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

25 ТИРАСПОЛЬСЬКИЙ ПРИКОРДОННИЙ ЗАГІН: ІСТОРИЧНИЙ НАРИС

Тираспільський прикордонний загін веде свою історію від частин прославленої 51-ї Перекопської стрілецької дивізії, яка в грудні 1920 року після розгрому Врангеля була направлена з Криму до берегів Дністра. Охорону кордону до 1923 року несли особовий склад 185, 186, 187 батальйонів та 18-го кавєккадрона дивізії. З них був сформований 1-й, 2-й і 3-й окремі прикордонні батальйони ДПУ.

В структурі батальйонів відбувались неодноразові реорганізації і зміни. 15 листопада 1923 року 1-й, 2-й і 3-й окремі прикордонні батальйони ДПУ були об'єднані в 16-й та 17-й окремі прикордонні батальйони, підпорядковані Одеському губернському ОДПУ, на який покладено завдання охорони кордону на річці Дністер. У листопаді 1924 року 16-й і 17-й прикордонні батальйони було об'єднано і на їх базі створено 25-й прикордонний загін з місцем дислокації в місті Тираспіль. Наприкінці року загін поповнився бійцями, які закінчили навчальний батальйон 51-ї Перекопської стрілецької дивізії [7].

Наказом ОДПУ СРСР від 09.12.1925 здійснено реорганізацію підрозділів загону. З 25 застав було утворено 20 застав штатною чисельністю по 32 чоловіки, які підпорядковувались 4-м прикордонним комендатурам.

Комендатури розташовувались у населених пунктах: Тираспіль, Григоріополі, Дубосарах, Рибніца. Застави

зміщувались у селах: Суклея, Кошниця, Червоний Кут, Паркани, Садковці, Плоское, Кіцкани, Подойма, Терновка, Бички, Закрепостную Слободку, Червона Горка, Токмодзеї, Малаештами, Слободзея, Спея, Бутори, Делакеу, Погребя, Роги, Чобручська.

Управління 25 прикордонного загону розміщувалось в місті Тираспіль.

Для 25 Тираспільського прикордонного загону у 1926 – 1927 роках були побудовані: комендатури, застави, складські приміщення, прикордонне обладнання, лінії зв'язку та сигналізації, спостережні вишки, прикордонні смуги стеження та велика прикордонна база паливно-мастильних матеріалів.

Ліворуч на охороні кордону стояв 24-й Могилів-Подільський прикордонний загін, праворуч 26-й Очаківський (Одеський) прикордонний загін. Прикордонний загін охороняв кордон загальною протяжністю 230 кілометрову смугу по річці Дністер та анексовану Румунією у квітні 1918 року Басарабія [7]. У вересні 1925 року при загоні створено маневрену групу чисельністю 100 чол. [6, с. 56].

Згідно наказу по Управлінню Наркомзовнішторгу УСРР від 24 серпня 1925 р. на ділянці кордону, яку охороняв Тираспільський прикордонний загін, були розташовані митниці (Тираспільська, – 3-го розряду), а також Рибницький, Цибулевський, Михайловський Слободзейський митні пости [1]. У 1932 році відповідно до постанови Ради Праці і оборони РСР від 19.04.1932 і наказу ДПУ СРСР від 04.10.1932 № 0316 збільшено штатну чисельність загону – 1544 чол (начскладу – 173 чол.) та введено ряд нових посад, зокрема начальник хімслужби, хімінструктор, інструктор з мобільної роботи (в зв'язку з

створенням радіотелеграфних вузлів), начальник клубу, начальник розвідки. Тепер прикордонний загін мав слідуючу структуру та складався з відділень: політичного, оперативного, організаційно-мобілізаційного, бойової підготовки, командного, бойової техніки і озброєння, постачання, зв'язку, санітарного, ветеринарного [3, с. 150].

Восени 1935 року Тираспіль відвідав секретар ЦК КП(б)У Є.І. Квірінг. На території Тираспільського прикордонного загону розташовувалися 81-й Рибницький та 82-й Тираспільський укріплені райони. Один з елементів так званої «Лінії Сталіна». Підготовчі роботи з будівництва прикордонного УРу розпочалися у 1929 році. Широкомасштабні будівельні роботи зі спорудження фортифікаційних об'єктів у прикордонній зоні № 1 були розгорнуті навесні 1932 року, коли повністю укомплектовано робочими кадрами УНР-99, і в Тираспіль передислокований 6-й стрілецький корпус Українського військового округу. На цей час до повної штатної чисельності був доведений особовий склад і табельна зброя Тираспільського прикордонного загону, що дозволило значно посилити прикордонний режим, особливо на важкій ландшафтній ділянці державного кордону, яка пильнувалася особливо. На території прикордонного загону встановлена сувора режимно-перепускна зона № 1 [2].

Відрізок кордону у смузі Тираспільського загону у 1920-х – 1930-х рр. вважався чи не найскладнішим в оперативному відношенні. Саме в цих місцях з території Румунії часто-густо закидалися досвідчені агенти іноземних розвідок, озброєні загони й диверсійні групи. Паралельно з діяльністю різноманітних угруповань кримінального характеру неодноразово здійснювались збройні напади ззовні: румуни

влаштовували провокацію за провокацією. Подібні провокаційні напади переслідували мету будь-що дестабілізувати ситуацію у радянському прикордонні, спровокувати збройний конфлікт. Прикордонники мали запобігти цьому за всяку ціну. В першій половині 1920-х рр. діяли повстанські загони під проводом отаманів: Батуріна, Дедученко, Олійника, полковника Хукалова, Солтиса, Боровського тощо.

В активі прикордонників загону нараховувалась безліч затриманих порушників кордону, в першу чергу агентів іноземних розвідок і націоналістичних організацій та знищення банд формувань.

Систематичне порушення кордону населенням, тільки за січень 1923 року перейшло кордон 117 чол. як правило, місцеве населення з метою обміну товарів першої необхідності та контрабанди [2, арк. 5].

В 1933-1936 роках особливо багато порушників затримано в районі дислокації 10-ї застави. 8 грудня 1933 року на участку 10-ї застави були обнаружені сліди порушника що перейшов кордон з території Румунії. На місце переходу кордону прибула пошукова група у складі командира відділення Мартинова Ф.А та прикордонників Горлишкова С, Новоселова О, Польщикова П. Помітивши прикордонників порушник відкрив вогонь з нагану і кинувся тікати. У свою чергу прикордонники оточили втікача і відкрили вогонь у відповідь. У результаті порушника було вбито і при ньому знайдено документи шпигунського характеру. Активні учасники операції прикордонники Мартинов Ф.А. нагороджений орденом «Червоного Прапора», а Горлишков С, Новоселов О, Польщиков П за

виявлений героїзм нагороджені орденом «Червона Зірка» [4, с. 103].

Всього у 1936 році затримано 59 порушників, з них 7 агентів іноземних розвідок. Старший лейтенант Петро Іванович Лопухов (начальник 12-ї застави) 17 серпня 1938 року уміло організував дії прикордонних нарядів із затримання двох особливо небезпечних озброєних диверсантів. Сам начальник застави, старшина Михайло Мельцев та прикордонники Олексій Стасов, Іван Буханець (провідник службової собаки Зенти) за вдалі дії були нагороджені іменними годинниками. На сусідній – 11-й заставі при затриманні озброєної банди контрабандистів відзначились прикордонники М. Гуляєв та Б. Григор'єв, яким 22.10.1938 року було оголошено подяку [7].

За 18 років (з 1922 по 1939 рік) Тираспільським прикордонним загonom було затримано 863 агентів іноземних розвідок, 134 диверсантів, та 826 контрабандистів, з них 626 озброєних, ліквідовано 25 великих збройних формування.

У зв'язку із загостренням міжнародного становища в 1938 році охорона кордону була ущільнена. На ділянці кордону, що охоронялася Тираспільським прикордонним загonom, замість 3, було створено 5 прикордонних комендатур, та 25 лінійних застав, штатна чисельність складала 1826 чол.

28 червня 1940 року Тираспільський прикордонний загін брав участь у військовій операції по опануванню територіями Бессарабія, Північна Буковина, Хотинщин, що відповідно до положень таємних протоколів Пакту про ненапад між СРСР і Німеччиною відходили до Радянського Союзу. З 29 червня 1940 року управління прикордонного

загону було передислоковане до міста Кагул. 25 прикордонних застав і 5 прикордонних комендатури взяли під охорону ділянку кордону по річці Прут від м. Леово до с. Джуржулешти [5, с. 145].

Список використаних джерел:

1. Архів ДАХМО Ф.Р. 323 Оп 1 Спр 74 Арк. 11.
2. Архів РДВА. Ф. 32910 Оп 636 Спр 509 Арк. 4,5, 6.
3. История охраны государственной границы. Учебное пособие. – М.: Академия ФСБ России, 2001. – 348 с.
4. Пограничные войска СССР. 1928 – 1938: Сборник документов и материалов / Сост. Е. Д. Соловьев, А. И. Чугунов и др.; под общ. ред. В. А. Матросова (Институт истории СССР АН СССР). – М.: Наука, 1972. – 776 с.
5. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р. Документи ГДА СБ України / [Упоряд. Василь Даниленко, Сергій Кокін]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 230 с.
6. Селезнев В. На рубежах молодой республики / В. Селезнев // Пограничник содружества. – 2008. – № 2. – С. 55-63.
7. ЦМПИС ФСБ РФ Папка 17. Краткая справка о боевой деятельности 25-го Тираспольского пограничного отряда / Справку составила начальник хранилища Центрального архива пограничных войск КГБ СССР (1980 г.). – 5 арк. – Скворцова Г. В.